

MACAR KAYNAKLARINA GÖRE GYULA ANDRÁSSY VE OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİ (1875 - 1878)

Melek ÇOLAK*

Özet

1867-1871 yılları arasında Macar Başbakanı ve Milli Savunma Bakanı olan Kont Gyula Andrassy, 1871'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ortak dışişleri bakanlığına getirilmiştir. Andrassy'nin dışişleri bakanlığı döneminde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için *doğu meselesi* sayılan olaylar, 1875'de Osmanlı Devleti'ne karşı Hersek isyanı ile başlayıp, 1876'da Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi ile devam etmiştir. Rusya 1877 yılında Budapeşte'de imzalanan bir sözleşme ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun tarafsızlığını sağlayarak Osmanlı Devleti'ne saldırmıştır. Savaş sonunda Ayastefanos Antlaşması ile Rus hâkimiyet alanının büyümesi nedeniyle, Balkanlarda Rus karşıtı politika izlemeye çalışan Andrassy, antlaşmanın revizyonu için, Berlin'de bir kongrenin toplanmasında önemli rol üstlenmiştir. Berlin Kongresi ise Avusturya-Macaristan açısından Bosna-Hersek'in işgali sürecini başlatmıştır. Macar kamuoyu ise *doğu meselesi* sürecinde Türklerin toprak bütünlüğünden yana bir tavır sergilemiştir. Bu çalışmada Macar kaynaklarına göre, Gyula Andrassy'nin 1875-1878 yılları arasında cereyan eden olaylara karşı izlediği politikanın neden ve sonuçları, dönemin Osmanlı-Macar ilişkileri çerçevesinde ele alınarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Gyula Andrassy, Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rus Çarlığı*

Abstract

Gyula Andrassy and Ottoman-Hungarian Relationships Based on Hungarian Sources (1875-1878)

The President of Hungary and Minister of Defense (1867-1871), Count Gyula Andrassy was then assigned as the Minister of Foreign Affairs of Austrian-Hungarian Empire in 1871. In the period when he served as the Foreign Affairs Minister, the events regarded as *eastern issues* by Austrian-Hungarian Empire started with Hersek revolt against Ottoman State in 1875 and continued with the declaration of war against Ottoman State by Serbia and Montenegro. Russia signed an impartiality treaty with Austrian-Hungarian Empire in Budapest and then attacked Ottoman State. At the end of this war, Ayastefanos treaty was signed and Russian domination was expanded in the region and Andrassy started to follow an anti-Russian policy in Balkans and he took an important role in the organization of a congress to revise the treaty in Berlin. With the

---

* Prof. Dr., Muğla Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,
cmelek@mu.edu.tr

organization of Berlin Congress, the invasion of Bosnia-Herzegovina by Australian-Hungarian Empire started. Hungarian public, on the other hand, supported the land unity of the Turks throughout the period of *eastern issues*. The present study aims to reveal the causes and consequences of the policies followed by Gyula Andr ssy in 1875-1878 within the framework of Ottoman-Hungarian relationships based on the information obtained from Hungarian sources.

Key Words: *Gyula Andr ssy, Ottoman Empire, Australian-Hungarian Empire, Russian Empire*

I. Gyula Andr ssy ve Macaristan

D alist d zenin kuruluşunda ve korunmasında etkili bir politikacı olan ve 17 Şubat 1867 ile 14 Kasım 1871 tarihleri arasında Macaristan'da Başbakanlık ve Milli Savunma Bakanlığı yapan¹ Kont Gyula Andr ssy (1823-1890)** d alist devlette Macaristan'ın temellerini atan², onu ortak yaptığı d alist devlette Macaristan için g vence altına alan, Avusturya-Macaristan Monarşisi'nin uluslararası olarak da tanınan bir devlet adamıdır.³ Gyula Andr ssy (bkz. Ek I) bu ortaklık için Őyle demektedir:⁴

“Macaristan'ın daima b t n Monarşi ile ortak sorunları vardı. Farklılık yalnızca o ki, 1867  ncesi bunları, diğerleri biz olmaksızın ve aleyhimize  z mlediler. Şimdi ise biz onlarla ortaklaşa  z mleriz, onlara ait olanları.”

1870 yılında Prusya-Rusya Savaşı'nda tarafsızlık i in m cadele eden Andr ssy, 14 Kasım 1871'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ortak Dışişleri Bakanlığı'na getirildi.⁵ Gyula Andr ssy radikal Macar politikacısı olarak Rus karşıtı g r ş  temsil ediyordu. Dışişleri Bakanı olduğu zaman sonuna kadar Rus yayılcılığına karşı g venlik oluşturulmasını teşvik etti.⁶ Rus karşıtı programı yanında Avusturya-Macaristan Monarşisi ve yeni Alman

¹ Magyar  letrajzi Lexikon 1967, 33.

** Kont Gyula Andr ssy (T keterebes 8 Mart 1823-Volosca 1890) 1823'de d nyaya gelen Gyula Andr ssy, 24 yaşında 1844'de siyasi hayata atıldı. 1848'de binbaşı olarak Macar  zg rl k savaşı'nda yer aldı. 1849'da Lajos Kossuth'un el isi olarak İstanbul'a geldi. 1850-1857 yılları arasında siyasi m lteci olarak Londra ve Paris'te yaşadı. 1857 Eyl l nde genel af ile Macaristan'a geri d nd . 1865'de yeniden toplantıya  ağrılan parlamentonun başkan yardımcılığına se ildi. Avusturya ile uzlaşma g r şmelerinde b y k payı oldu. 17 Şubat 1867'den 14 Kasım 1871'e dek Başbakanlık ve Milli Savunma Bakanlığı yaptı. Macar Bilimler Akademisi  yesi olan Kont Gyula Andr ssy 18 Şubat 1890'da vefat etti. (Ayrıntılı bilgi i in bkz. Hangay 1991, 149-158; Magyar  letrajzi Lexikon 1967, 33-34).

² Hangay 1991, 149.

³ Hangay 1991, 158.

⁴ Hangay 1991, 153.

⁵ Hangay 1991, 149.

⁶ T k czi 2002, 10.

İmparatorluğu arasında sıkı işbirliği kurmayı da istiyordu.⁷ Zoltán Hangay’a göre “*Andr ssy Rusya’yı baş d şmanı sayıyordu. Çünkü Balkanlarda Rus etkisinin güçlenmesi ile, Monarşinin Rus kısıpacı arasına girmesini istemiyordu. İkili devlet nüfusunun yarısına yakınının Slav (Çek, Slovak, Leh, Ruten, Sloven, Hırvat, Sırp) olduğu hesaba katılırsa durum vahim hale geliyordu.*”⁸ Bu yüzden hem Andr ssy’nin hem Macar eleştirmenlerinin politikası Balkanlı Slav halklarının bağımsızlığına karşı yöneldi. Bunda mutabakat tam idi. Bağımsız güney Slav halklarının ortak devletlerinin oluşumunu, azınlıkları ezen Macar hakim sınıfları en büyük tehlike sayıyorlardı.⁹ Öte yandan Türk İmparatorluğu’nun zayıflaması Balkan sorununu gündemde tutuyordu.¹⁰ Başlayan “*Doğu Meselesi’nde*” ise Macar çıkarları için kararlı olan Andr ssy, ortak Dışişleri Bakanı olarak ta temsil ettiği görüşü kabul etti. Şöyle ki,¹¹ “*Doğu yönünde iyi komşuluk ilişkisinin sürdürülmesi, ticaret ve ulaşım bağlantılarının artırılması ve korunmasından başka hiçbir menfaatimiz yok. Herhangi bir yönde fetih değil!*”

II. Doğu Krizi, Gyula Andr ssy ve Macar Kamuoyu

1875 yazında Hersek’te, Sırbistan ve Karadağ’ın da açıkça desteklediği, kısa zamanda Bosna’ya da yayılan Türk karşıtı ayaklanma çıktığı zaman Andr ssy, başlangıçta isyanı Türklerin çabucak bastıracağını ümit etmişti. Ama bu gerçekleşmedi. Rus Çarlığı, Bosna ve Hersek’in otonomi elde etmesine çalıştı. İki Balkanlı rakip, başlangıçta Üç İmparator Antlaşması’na uygun olarak koordineli bir şekilde tavır aldı. Babıali ve isyancılar arasında arabuluculuk yapmayı istediler. Bismarck, Andr ssy ve Rus Gorcsakov, 1870 Mayısı’nda “*Berlin Memorandumu*” denilen uzlaşma tekliflerinin ayrıntıları üzerinde çalıştılar. Başlangıçta tavizlere hazır olan Osmanlı Devleti, İngiltere’nin teşvikine yanaşmadı. Zira İngiliz donanması, Rusya ve Avusturya-Macaristan’ın planlarına engel olmak ve Türkleri desteklemek için İstanbul’a doğru ilerliyordu. Fakat Berlin Memorandumu’nun yaratıcıları bunu ciddiye almadılar. Rusya Türk karşıtı müdahale için hazırlandı. Bu koşullar altında Berlin Memorandumu resmi olarak ilgili taraflara iletilmedi. Doğu krizi daha da derinleşerek isyan yayıldı. 1876 yazında Sırbistan ve Karadağ Türkiye’ye savaş ilan etti.¹²

⁷ Magyar Életrajzi Lexikon, 34.

⁸ Hangay 1991, 157.

⁹ Galántai 1964, 32.

¹⁰ Hangay 1991, 156.

¹¹ Galántai 1964,10.

¹² Galántai 1964,31.

Öte yandan 1876 yılında Macaristan'da Türklerden yana sempati en yüksek derecede idi.¹³ Bunda özellikle II. Ferenc Rákóczi ve Lajos Kossuth gibi Macar özgürlük savaşçılarına Osmanlı Devleti'nin kucak açması nedeniyle Macar kamuoyu tarafından duyulan şükran ve sempati duygularının¹⁴ ve sonrasında olumlu yönde gelişen Türk-Macar kültürel ve siyasî ilişkilerinin kuşkusuz payı büyüktü.¹⁵ Türk-Sırp Savaşı başladıktan ve bununla ilgili Rusların faaliyetleri canlandıktan sonra Macaristan'da parlamentoda ve sokakta Türk dostu ve Rus karşıtı açıklamalar birbirini izledi. Macar Özgürlük Savaşı'nın bastırılışı nedeniyle Rusya'dan nefret eden Macar üniversite gençliği, şimdi coşkulu sempatisini, Ruslar tarafından desteklenen Sırlara karşı mücadele eden Türklerden yana gösterdi. Türk ordusunun Başkumandanı Abdülkerim Paşa 1876 yılı Ekim ayı sonunda Sırp ordusunu yendiği zaman üniversiteliler geçit töreninde Türk Konsolosu Sermet Efendi'yi kutlamak istediler. Fakat Macar Başbakanı Tisza Kálmán'ın iznine rağmen, bazı açıklamalara göre, çok sayıda yürüyen öğrencileri polis, duyarlı dış politikaya ait durumun düşünülmesi nedeniyle engellenmesi sonucu, iptal edildi. Macar gençleri Ekim'in 25 ve 26'sında fener alayları düzenlendi. Kerepesi (Rákóczi) Caddesi'nde ve diğer baş güzergahlarda birkaç bin kişilik kalabalık, Türk Başkumandanı için tezahürat yaptı. 2 Kasım'da ise Gül Baba Türbesi'ne çelenk koydular. Bu yürüyüşlerin etkisi Kasım ayı ortasında toplanan Parlamento salonunda da hissedildi. Ignác Helfty, Rus Çarı'nın Sırbistanlı Rus gönüllüleri ile ilgili konuşması nedeniyle hükümete soru önergesi yolladı. 1848-1849 hareketinin lideri Lajos Kossuth'un sürgünden gönderdiği ve *"korkunç felaket kabul edilen savaşın bile, Rus iktidarının büyümesine izin verilmesinden daha küçük felaket"* olduğunu belirten mektupları, Türk dostu duygulara katkıda bulundu. Kossuth, bu mektuplarını milletvekillerine ve bazı önemli kişilere gönderdi. Fakat aslında tüm Macar ulusuna sesleniyor ve aynı zamanda Türk ulusuna şükranını ifade ediyordu. Geniş çapta olan Macaristan'a ait ayaklanmalar önemli uluslararası yankı uyandırdı. Macar basını tutkulu bir şekilde Slav karşıtı ve Türk dostu olarak izlenecek doğrultuyu temsil etmekte idi. Rus elçisi Jevgenyij Novikov 27 Ekim'de yapılan yeni protesto yürüyüşlerini kastederek *"Peşteli üniversitelilerin can sıkıcı gösterilerle, Türklere karşı sempatiilerini ifade ettiklerini ve Ferenc József'in öğrenci gösterileri nedeniyle endişe ettiğini bildirdi. Çünkü 1848 Devrimi de üniversitelilerin gösterisi ile başlamıştı. Peşte Alman Başkonsolosu Waecker Gotter'in Almanya'ya gönderdiği rapora göre "Rusya karşıtı savaş*

---

¹³ Flesch 2004, 57.

¹⁴ Horváth 1939, 12-121.

¹⁵ Kerekesházy 2000, 201-202; Flesch 2004, 53.

Macaristan'da çok popüler idi. Dışişleri Bakanı Gyula Andrásy'ye bunun sözünü ettiğinde, Dışişleri Bakanı, alaylı bir şekilde farklı tezahürlerden bahsederek şöyle dedi: "Macaristan'da gerçek kamuoyu yok. O sadece, aslında hepsi gerçek durum hakkında düşünceleri bile olmayan birkaç yaygara koparanın eseri".¹⁶

Türk yanlısı bu atmosferi Türk ordusu ve komutanları hakkında bilgi veren 1876 tarihli "Vasárnapi Újság" gazetesinin "A Török Hadsereg Fővezérei" adlı yazısında görmek mümkündür. Yazıda şöyle denilmektedir:¹⁷

"Doğu Savaşı'nda bugünlerde ateşkes yürürlüğe girdi. Fakat daha ziyade ateşkesi geride bırakan son savaşlarla yeni dönüm noktasına ulaştı. Genel olarak ateşkesin sürmesiyle savaş veya barış olup olmayacağı, bugün henüz hemen hemen hiç hissedilemez. Bu uzlaşma noktasında, büyük mahrumiyetler ve hava şartlarıyla mücadele eden ordularını da böyle büyük zaferler için kumanda etmeye muktedir olan Türk ordusunun başkomutanlarına göz atmak ilgisiz olmayacak. Türk ordu yönetiminin gerçekten bu savaşta yüz akı olduğu söyleniyor. Türk ordusunun yetenekli ve Avrupalı olarak kültürlü ve askeri olarak gerekli iyi yetişmiş komutanları ve diploması tabiplerinin artık ölüm döşeginde olan hasta adam olduğu düşüncesine kolaylıkla boyun eğmeyen dayanıklılıkta, mahrumiyette ve aynı şekilde yığılıkte mükemmel askerleri olduğu ortaya çıktı."

Şark badirelerinde her iki tarafta rol oynayan önder şahsiyetler hakkında artık çok defa verilmiş bültenlerimize ilave olarak bu defa muzaffer Türk ordusunun daha seçkin kumandanlarını bir grup olarak tanıtmayı ilginç sayıyoruz. Türk ordusunun yalnızca bu kadar ve böyle güzel Zojcsár (Zajçar), Knyazsevác, Alexinác, Dsunisz, Deligrád zaferlerini elde etmesinin şerefi, kısmen kumandanlarına ve ilk sırada Başkumandanlarına ait.

"Daha önce Harbiye Vekili, Türk ordusunun Başkomutanı Abdülkerim, az bulunan mert asker. Öğrenimi, yeteneği, soylu karakteri aynı şekilde onu Türk ordusunun diğer kişileri arasında yüksek yere çıkarıyor.

...

¹⁶ Flesch 2004, 58-59.

¹⁷ Vasárnapi Újság 1876, 721. (bkz. Ek II).

Askeri maharetinin, özellikle strateji yeteneğinin tartışılmaz kanıtlarını, sadece bu seferde değil, aynı zamanda henüz Kırım'da ve özellikle 1886'da Ömer Paşa'ya yardım için Karadağ'a gittiği zaman gösteriyor. Dağlar arasından Hannibal'e ait teşebbüsü sonuçlandırmıştı. Tavrında, yaşamındaki gibi sade ve ölçülü. Ve yaşlı olmasına rağmen mahrumiyetlerde askerleriyle paylaşıyor. Çadırda kalıyor. Subaylarıyla yemek yiyor ve onlarla birlikte en büyük sıkıntılara katlanıyor.”

Abdülkerim Paşa'dan başka, Derviş Paşa, Ahmet Muhtar Paşa, Çerkes Abdi Paşa, Ahmet Eyüp Paşa ve Hafız Paşa'nın tanıtıldığı bu yazıda adı geçen kişilerden de övgü ile söz edilmektedir.¹⁸ Ayrıca Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa'ya Macar üniversite gençliğinin bir tören kılıcı sunmayı düşünmesi bu olumlu atmosferi yansıtmaktadır.¹⁹ Macar siyasî kamuoyu, Andrassy'nin Türk-Sırp Savaşı sırasında sonuna kadar gizlice Sırbistan'ı destekleyen Rusya'nın Avusturya-Macaristan'a, Babıali'ye ortak savaş ilan etme teklifine; Türklerin kesin yenilgisinin Rusların Balkanlardaki konumunu güçlendireceği düşüncesi nedeniyle buna katılmaya pek razı olmamasına rağmen²⁰, Türk-Sırp Savaşı sonrası Rus-Avusturya ve Almanya'nın diplomatik girişimlerinin sonucu olarak, 15 Ocak 1877'de Budapeşte'de imzalanan ve Rusya'nın Türkiye'ye karşı başlatabileceği savaşta Avusturya-Macaristan'ın tarafsızlığını belirten, Balkanlarda büyük Slav devletinin oluşumunu yasaklayan gizli Budapeşte Antlaşması'nda ortaya çıkan politikasını açık bir şekilde desteklemedi.²¹ Balkan bölgelerini Rus karşıtı bir savaşla elde etmeyi isteyen ve Türklerin yanında onu askeri müdahaleye zorlayanların kampı gittikçe büyüdü.²² Antlaşmanın imzalandığı Ocak ayında Macaristan'da, öncekilerden farklı olarak gizlenemeyen ve çok geniş çevrede yaygınlaşan önemli bir olay oldu. Türk-Sırp Savaşı sırasında üniversite gençlik hareketlerini örgütleyen öğrenciler, bu sırada 60 kişilik bir heyet oluşturdular. Bu heyet üç ödevi yapmakla görevlendirilmişti. Bir taraftan Türk yaralıları için para ve sargı bezi toplarken diğer taraftan muzaffer Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa için tören kılıcı hazırladı. Aynı zamanda en önemli ödevi Macar gençliğinin saygısının bir işareti olarak 8 kişilik bir heyetin onu taşıması ve İstanbul'da sunması idi. Heyet 15 Ocak 1877'de Hukuk Cemiyeti (Kulübü) Başkanı Gyula Lukács'ın yönetiminde Trieste'den hareket etti. Heyetin üyelerinden biri, bu yolculuğu Pesti Napló

¹⁸ Vasárnapi Ujság 876, 721-722.

¹⁹ Vasárnapi Ujság 876, 721.

²⁰ Száva 1941, 12.

²¹ Galántai 1964, 31-32; Száva 1941, 12; Flesch 2004, 59.

²² Galántai 1964, 32.

gazetesinde “*Konstantinápolyi Emlékek*” adı ile ebedileştiren, ateşli bir Türk-Macar dostu olan gazeteci-yazar Béla Tóth idi. Macar üniversite gençliğinin Türk yanlısı görünümünün ve kılıç taşıyan heyetin yolculuğunun beklenmedik bir sonucu oldu. Hiç kimsenin hemen hemen hiç hesap etmediği bir şekilde Sultan II. Abdülhamid 35 Korvinayı hediye olarak geri verdi. Macar Kralı Mátyás’ın ünlü Buda Kütüphanesi’nden Türk fethi döneminde İstanbul’a götürülen Macarlara ait “*ulusal hazinelerin*” geri geleceği haberi hızla yayıldı. Hemen Korvinaların karşılanması için hazırlıklar başladı. Heyeti oluşturan üniversite gençleri yeniden kendilerine görev istedi. Heyet, bilgi edinmek ve uygun tedbirlerin hızlandırılması için Parlamento Başkanı Ghyczy Kalman, Hükümet Başkanı Tisza Kálmán, Belediye Başkanı Károly Ráth ve János Arany ile görüşmeye gitti. Bununla birlikte süslü sandıkta saklı hediyeleri getiren Sultan’ın Yaveri Mustafa Tahir Bey’in asıl planların aksine, diplomatik olarak hesap ettikten sonra Trieste’den Budapeşte’ye değil, Viyana’ya gitmesi resmi çevrelerde şaşkınlık yarattı. Korvinaları Tahir Bey’in yerine Viyana Türk Elçiliği’nin Birinci Katibi Falkon Efendi, Dışişleri Bakanı sekreteri Nikolics’e sundu. Sekreter, 28 Nisan’da merasim olmaksızın Viyana’dan demiryolu ile kitap sandığını Macaristan’a gönderdi. Sandık gara gelişinden sonra Üniversite kütüphanesine götürüldü. Orada Ferenc Pulszky, Flóris Rómer, Arnold Ipolyi, Vilmas Fraknoi, Károly Szász, Sándor Szilágyi ve üniversite rektörü Laubhaimer’in huzurunda açıldı. Koliye, Hariciye Nazırı Saffet Paşa’nın üniversite rektörüne gönderdiği bir Fransızca mektup eklenmişti. Korvinaların gelişinden kısa bir zaman sonra, Macar gençlerinin İstanbul yolculuğunun karşılığı olarak, Şeyh Süleyman Efendi’nin başkanlığında 15 kişiden oluşan ve Macarların “*Softalar Heyeti*” diye adlandırdıkları Türk Heyeti Macaristan’a gitti. Onların sınırdan Budapeşte’ye kadar süren yolculukları da inanılmaz zafer alayı idi. Vakanüvislere göre Szeged’de en son Lajos Kossuth orada bulunduğu 1848’de böyle coşkulu karşılama vardı. Budapeşte’de 29 Nisan’da gardan Hungária Oteli’ne dek Türk konvoyuna 20-30 bin kişilik kalabalık eşlik etti. İlerleyen günlerde kabuller, ziyaretler ve ziyafetler birbirini izledi. Ziyaretin bir zirve noktası Mór Jókai, Tóth Kálmán, Pál Királyi, Belediye Başkanı Károly Kamermayer ve Emniyet Müdürü Elek Thaisz’in katıldığı sivil bir heyetin öğle yemeği idi. Mór Jókai’nin Türkler hakkındaki sözleri ve iyi dilekleri coşkun bir alkış tufanına sebep oldu. Akademide ise Ármin Vámbéry konukları Türkçe selamladı.²³

1876’da Türk-Sırp Savaşı’nda olduğu gibi 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında da Türklerden yana sempatinin muazzam bir şekilde

---

²³ Flesch 2004, 59-61.

olmasında²⁴ bu gelişmenin payı olsa gerektir. Çünkü 1877 Nisanı'nda savaş başladığı zaman, Osman Paşa yönetiminde Türk ordusunun Temmuz ayında Plevne'yi Ruslara karşı başarılı bir şekilde savunması, Peşte ve çevresindeki Macar şehirlerinde kutlandı. János Arany, Türklerin zaferini kutlayan “Plevne” isimli şiirini 21 Eylül'de kaleme aldı. Genel atmosfer Türklerden yana idi. Fakat çok geçmeden Plevne'nin düşüşü üzerine Budapeşte ve çevredeki şehirlerde, Türklerden yana sokak gösterileri oldu. Buda'da 5000 üniversiteli ve işçi, Monarşinin Türklerin yardımına koşmasını talep ederek gösteriler yaptı. Fransa'nın Viyana Büyükelçisi, Rus karşıtı ve Türk dostu bu protesto gösterileri üzerine Andrassy ve Tisza'nın, Macaristan'da halk tarafından seilmeyen iki insan olduğunu yazmakta idi. O zamana dek asla görülmemiş büyüklükteki gösterici kalabalığı 16 Aralık'ta Başbakanlık Köşkü'nün pencerelerini kırarak Başbakanlık binasını bastılar. Bu yüzden Tisza Kálmán geçici olarak toplanma özgürlüğünü durdurdu. Andrassy ise, Osmanlı Hükümeti'ni, gösterilerin Monarşinin dış politikasını etkilemeyeceği ve O'na göre göstericileri parayla destekleyen Türk Başkonsolosu'na karşı takibat girişiminde bulunacağı yönünde uyardı. Türk dostu ayaklanmalara Hırvatistan'da, Slav dostu karşı göstericilerle cevap verildi. Muhalefete ait propaganda aracılığı ile de tahrik edilen atmosferde, 1877 sonbaharında birkaç Erdelli muhalefet temsilcisi Gábor Ugron yönetiminde bir girişimde bulundular. Sekel* arazisinde gizlice birkaç yüz kişilik serbest bölük asker toplamayı denediler. Moldavya'yı basmayı, Rus birliklerinin takviyelerini emniyet altına aldıkları Szeret'in tek köprüsünü havaya uçurmayı, sonra Rusya'da, Polonya'da silahlı isyan çıkartmayı planlıyorlardı. Fakat Macar Başbakanı'nın talimatı üzerine jandarmalar olaya el koydular. Altı ay sonra bağışlandılar. 31 Ocak 1878'de Osmanlı-Rus ateşkes antlaşması yapıldığı zaman İngiltere, Rusya'ya karşı savaşın başlatılması konusunu düşünüp, İngiliz donanması 15 Şubat'ta harekete geçince, Avusturya-Macaristan'ın tavrını beklemeye başladı. Andrassy 24 Şubat'ta ortak Bakanlar Kurulu'nda savaş açılmasını tavsiye etti. Çünkü Ruslar Budapeşte Sözleşmesi'ni hesaba katmak istememişlerdi. Andrassy, elverişli uluslararası seyri kullanmak istiyordu. Ortak kabinede sadece Tisza Kálmán, Andrassy'yi destekledi. Fakat savaş teklifi kabul edilmedi.

3 Mart 1878'de Ayastefanos Antlaşması'nın imzalanması ile, Rusların gizli Budapeşte Sözleşmesi'nde Monarşiye teminat vermiş olmalarına rağmen, Romanya, Sırbistan, Karadağ'ın bağımsız olması ve “*Büyük Güney Slav Devleti'nin*” başka bir deyişle otonom Bulgaristan'ın kurulması²⁵, Andrassy'yi

---

²⁴ Horváth 1939, 121.

* Sekel: Güney Doğu Transilvanya'da yaşayan Macarlar, Sekel.

²⁵ Flesch 2004, 61-63.

harekete geçirdi. Barışın imzalanmasından iki gün sonra, Rusya'nın tek başına Avrupa'ya ait önemli sorunları çözmeye hakkı olmadığını açıkladı.²⁶ Andrásy, 1878 Nisanı'nda Viyana ve Londra tarafından kabul edilemez sayılan ve reddedilen Ayastefanos Antlaşması'nın revizyonu için uluslararası kongrenin toplantıya çağrılmasını tavsiye etti.²⁷ Bunun üzerine Rus etkisinin büyümesini istemeyen büyük güçler, 1878 yazında Berlin'de toplanan kongrede Rusya'yı zaferinin önemli meyvelerinden yoksun bıraktılar. Bu kongrede Avusturya-Macaristan'a Bosna-Hersek'i işgal etme yetkisi verildi.²⁸ Bu sırada Andrásy, meslek hayatının doruğuna ulaştı.²⁹ József Kerekesházy, "*Ayastefanos Barışı ve Berlin Kongresi'nin*,³⁰ 1849 yılında Lajos Kossuth'un elçisi olarak İstanbul'a gönderilen Kont Gyula Andrásy'ye bir zamanlar İstanbul'da iken gördüğü Türk konukseverliğinin borcunu ödemeye fırsat verdiğini" belirtmektedir.³¹

Berlin Kongresi'nden sonra, Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'in işgalinin diplomatik ve askerî hazırlığına başladı. Berlin Kongresi'nde Monarşi, büyük güçlerin rızasını elde etmişti. Fakat Andrásy Türk Hükümeti'nin onaylamasını da istiyordu. Andrásy'e göre bu çok önemli idi. Zira Macar Parlamentosu'ndaki muhalefet bu zamanda Türk dostu politika takip ediyor, Türk Hükümeti'nin rızası olmaksızın işgale karşı çıkıyordu. İşgalin bahanesi Hıristiyan nüfusun korunması garantisi idi. Fakat iki eyaletin Hıristiyan halkı ezici şekilde Slav nüfusu idi. Aslında işgalle Monarşi, Slav halkının bağımsızlığına karşı tavır aldığından, yöneticiler gelecekte işgal edilmiş eyalette yönetimin ana temelini, halkın bu kısmının olmayacağını iyi biliyorlardı. Bu temel her şeyden önce Müslüman nüfus olabilirdi. Ama işgal bunlara rağmen olursa, o zaman bunun için az imkan olacaktı. Monarşinin yönetici çevreleri Müslüman yönetici tabakanın yerinde kalmasını ve Slav karşıtı politikayı desteklemelerini istiyordu. Türk Hükümeti şayet işgale razı olursa, bu plana yardım edecekti. Fakat iki eyaletin Müslüman halkını İstanbul'dan direnişe teşvik ettiler. Avusturya-Macaristan, işgali, halk tarafından memnuniyetle karşılanan hareket olarak göstermeye çabaladı. Gerçekte ise düalist Monarşinin ilk silahlı işgali idi. İşgal 28 Temmuz 1878'de başladı.³² Ve Müslüman halkın beklenmeyen direnişi ile karşılaştı. Gerçek bir yerel savaş patlak verdi. Avusturya-Macaristan'ın yaklaşık 200.000 kişiyi savaşa gönderdiği kanlı

²⁶ Száva 1941,13.

²⁷ Flesch 2004, 63.

²⁸ Flesch 2004, 63; Galántai 1964, 32.

²⁹ Hangay 1991, 157.

³⁰ Dagobert 1937, 9; Hangay 1991, 149-150.

³¹ Kerekesházy 2000, 201.

³² Galántai 1964, 33-34.

çatışmalar dizisi birbirini takip etti. Ağustos'un 3'ünden başlayarak Saraybosna'ya doğru yürüyen keşif yapan Macar süvari bölüğü Maglaj köyü yakınında isyancılarla karşılaştı. İlerleyen günlerde Zepçe yakınında 4000, Jaice (Yayçe) yakınında 6000 isyancıya karşı savaştılar. Tuzla yakınında ise Szapáry tümeni 10 Ağustos'ta 4000 isyancıya yenildi. Planlanmış işgalin meselelerini mazur göstermeye çalışan resmi yayın verilerine göre işgal çoğunlukla Macar askerlerinin hayatına mal oldu. Başka verilere göre kayıp 7410 kişi idi. Sadece 20 Ekim'de ondan sonra şeklen Osmanlı Padişahı'nın hâkimiyeti altında sayılan iki eyaleti işgal etmeyi başarabildiler.³³ Bosna-Hersek'in işgali döneminde Macar kamuoyu kesinlikle Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü savundu.³⁴ “*Büyük Türk Sempatisi, Bosna'nın işgalini daha az popüler yapmıştı.*”³⁵ Zoltán Hangay'a göre “*kamuoyunun bir zamanlar Lajos Kossuth'un Türkiye'deki kabulü nedeni ile, karşı tavır alması Andrásy'nin sevincini bozmuştu.*”³⁶ Osmanlı'nın devamını sağlamanın yanında tavır alan Macaristan kamuoyunda Berlin Kongresi'nin lütfu ile gerçekleştirilen işgal, böylece yeni bir protesto dalgasını başlattı. 30 Eylül'de Budapeşte'de 8000 kişinin katıldığı bir protesto gösterisi yapıldı. Başında yine Macar üniversite gençliğinin durduğu Türk dostu hareket, basının büyük kısmını ve konzervatif partiyi ve lideri Kont Albert Apponyi'yi beraberinde sürükledi. Köylülere ve yük arabalarına askerî amaçlı nakliyat için yazlık işlerin yapıldığı dönemde talimat verilmesi yüzünden de hoşnutsuzluk büyük idi. Peşte vilayeti, askeri at arabalarının gitme emrini yasakladı. Somogy, Zala ve Baranya vilayeti ise Hükümetin işlemini kanunsuz olarak nitelendirdi. Başbakan'ın talimatını ve Milli Savunma Bakanı'nın sorumlu tutulmasını talep ettiler. Tisza ve Andrásy, işgali Slav çemberinin yarılması olarak savunabildi.³⁷ Tisza ve Andrásy'nin parlamentoda bu ithamı 95 oya karşı 175 oyla reddebildikleri³⁸ göz önüne alınırsa muhalefetin boyutu ortaya çıkar.

Türk Hükümeti, Monarşinin halkın onaylamadığı askerî faaliyeti bırakacağını ümit etti ise de bu gerçekleşmedi.³⁹ Andrásy işgalden sonra da, Müslüman nüfusu, özellikle yönetici tabakayı kazanmak için manevra yaptı. Osmanlı Devleti ile kesin olarak ilişkiyi bozmak istemedi.⁴⁰ Monarşinin resmî çevrelerinde işgal daha önceki mağlubiyet dizisinden sonra ilk dış politika ve

---

³³ Flesch 2004, 64.

³⁴ Dagobert 1937, 172.

³⁵ Horváth 1939, 121.

³⁶ Hangay 1991, 157.

³⁷ Flesch 2004, 64.

³⁸ Dagobert 1937, 172; Horváth 1939, 121.

³⁹ Flesch 2004, 64.

⁴⁰ Galántai 1964, 34.

askeri başarı görüntüsünü uyandırıyor. Ama çabucak iki güney eyaletinin işgali ile Avusturya-Macaristan'ın dahi daha ziyade ulusal hareketleri kendine karşı döndürdüğü ve Balkanlara ait sıkıntıların çözümü yerine Monarşiye sorun getirdiği anlaşıldı.⁴¹ Galántai'a göre birçok sıkıntıyı arkasından sürükleyen Bosna-Hersek'in işgali sonraki silsilelerde Dünya Savaşı hazırlığına yardım etti.⁴² Rus tehlikesinin durdurulması için yapılan Bosna-Hersek işgali, fetih karşıtı görüşü ile ters düşen Andr ssy, kötüleşen sağlığı ve işgale karşı olağanüstü sert Macar siyasî direnişinin rolü nedeniyle⁴³, son dışişleri bakanlığı faaliyeti olarak, Almanya ile ikili ittifak sözleşmesini imzaladıktan sonra 8 Ekim 1879'da istifa etti.⁴⁴

Sonuç

1871 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ortak Dışişleri Bakanlığı'na getirilen Macar devlet adamı Kont Gyula Andr ssy, Balkanlarda Rus etkisinin güçlenmesini önleyecek bir dış politika izlemiştir.

1875 yılında çıkan Hersek isyanından sonra, 1876 yılında Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etmesi ile başlayan süreç, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile devam etmiştir. Rusların, 1877'de Budapeşte'de imzalanan ve bir Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun tarafsızlığına karşı, Balkanlarda Rus denetiminde bir Slav devletinin oluşumunu yasaklayan sözleşmeye uymayarak, bu savaş sonunda büyümesi nedeniyle, Andr ssy, Ayastefanos Antlaşması'nın revizyonu amacıyla Berlin Kongresi'nin toplanması için uğraş vermiştir.

Berlin Kongresinde ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna Bosna-Hersek'in işgaline imkan verilmiştir.

1875'te başlayan ve Avusturya-Macaristan için "doğu meselesi" olan Hersek isyanı ve sonrasında gelişen bu olaylar zamanında Macar kamuoyu 1848 Macar mültecileri meselesinde kendilerini yalnız bırakmayan Osmanlı Devleti ve Türklere karşı sempati beslemiş ve Türk yanlısı bir tavır sergilemiştir. Macar kamuoyu ve muhalefet Rus karşıtı politikasına rağmen, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü bozan Bosna-Hersek'in işgali politikası ile kendi içinde çelişkiye düşen Andr ssy'yi zor durumda bırakmıştır.

Andr ssy, Macar kamuoyundaki bu sert tepkiler nedeniyle, Almanya ile ittifak antlaşması yaptıktan sonra istifa etmiştir.

---

⁴¹ Flesch 2004, 64.

⁴² Galántai 1964, 34.

⁴³ Dagobert 1937, s.10.

⁴⁴ Magyar Életrajzi Lexikon, 34; Hangay 1991, 157.

BIBLIYOGRAFYA

- “A Török Hadsereg Fővezérei”, Vasárnapi Ujság, XXIII. évfolyam, 46, szám, November 12, 721-722.
- Horváth 1939 Béla Horváth, “A Turáni Eszme és a Török Magyar Kapcsolatok az Utolsó Évszázadban”, *Turán*, XXII. évfolyam, VI. szám, 119-122.
- Flesch 2004 István Flesch, *Atatürk És Kora, Musztafa Kemál Atatürk Függetlenségi Háborúja És Kormányzása*, Corvina Kiadó.
- Száva 1941 István Száva, *Az Oszmán Birodalomtól a Török Köztársaságig, A Szociáldemokrata Párt Kiadása*, Budapest.
- Galantai 1964 József Galantai, *Magyarország az Első Világháborúban, 1914-1918*, Budapest.
- Kerekesházy 2000 József Kerekesházy, *Az Igazi Kemál, Egy Köztársaság Születése*, Terebess Kiadó, Budapest.
- Tökecz 2002 László Tökecz, “Idősebb Gróff Andrássy Gyula, 1823-1890”, *Történelmi Arcképek Politikus Portrék a Dualizmus Korából*, XX. Század Intézet, Budapest, 9-11.
- Magyar Életrajzi Lexikon
Első Kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, 33-34.
- Von Dagobert 1937 Mikusch Von Dagobert, *Kemál Atatürk, Gazi Musztafa Kemál Fél Évszázad Törökország Történelméből*, Budapest.
- Hangay 1991 Zoltán Hangay, *19 Történelmi Arckép a 19. Század Magyar Történelméből*, Trezor Kiadó, Budapest.

Melek Çolak

EKLER

Ek I

Kont Gyula Andr6ssy

Ek II

László Tökecz, *“Ídősebb Gróf Andrassy Gyula 1823-1890”*, **Történelmi Arcképek Politikus Pórtrek a Dualizmus Korából**, XX. Század Intézet, Budapest, 2002, s. 8, 11.

Ek III

VASÁRNAPI UJSÁG

Belföldi előfizetők: VASÁRNAPI UJSÁG 4 Ft, POLITIKAI UJSÓPRÓGÓK 3 Ft. Külföldi előfizetők: VASÁRNAPI UJSÁG 6 Ft, POLITIKAI UJSÓPRÓGÓK 4 Ft.

Budapest, november 12.

XXIII. évfolyam.

A TÖRÖK HADSEREG FŐVEZÉREI.

A KELETI háború a napokban életbe lépett fegyverszünettel, de még inkább a fegyverszünetet megelőző döntő csatákkal új forduló ponthoz jutott. Átálánosabb háború vagy béke lesz-e a fegyverszünetnek folytatása, ma még ahig sejtendő. E megállapodást pontos nem lesz érdekeltelen visszatekinteni a török hadsereg azon fővezetőire, kik a nagy nélkülözésekkel s az idejára viszontagságukkal küzdő seregeket is ily diadalokra voltak képesek vezérelni. A török hadvezénylet valóban becsületet vallott e háborúban; kitűnt, hogy vannak a török hadseregnek tehetséges és európaiilag művelt, s katonailag kellően képzetű vezérei, s kitartásban, nélkülözésben és vészhelyzetben egyaránt kitűnő katonái, kik nem könnyen nyugosznak bele a diplomácia orvosainak azon véleményébe, hogy a „beteg ember” már a halálos ágyhoz is közel van.

A keleti bonyodalomban mindkét félben szereplő vezéregényességéről már többször adott közleményeink kiegészítésül érdekesnek tartjuk ezúttal a diadalmas török hadsereg kiválóbb vezéréit egy csoportozatban bemutatni.

Hogy a török hadsereg ennyi és ily szép egyezelmeket aratott, melynek csak Zajecvár, Knyazsevác, Alexinác, Dausisz, Deligrád, annak dicsősége részben vezetőit s első sorban a főhadparancsnokot illeti.

Abdul Kerim, a török hadsereg főparancsnoka, azelőtt hadügyminiszter, ritka derek katonája. Tanulmányai, képessége, ifjúság jellemző egyaránt magasan kiemelik őt a török hadsereg többi férfai közül. Török ő a szó teljes értelmében; nem adott fel semmit fajának nemes tulajdonságai közül a nyugati civilizáció kultúrájáért, melylyel keleten sokan létrekedni szeretnek; vallásos, nagylelkű, vengszerező, igazságos, és szigorú

szeretik s érte minden tette készek. Katonai ügyességének, különösen hadászati képességének elvitatlan bizonyítékait adta nemcsak e hadjáratban, hanem már a Krimben és különösen 1866-ban, midőn Omer pasának segítségére ment Montenegróba. A begyeken át csaknem hánibali vállalatot vitt véghez. Egyszerű és szerény fellépésében úgy, mint életében; s bár idős ember, a nélkülözésekben katonáival osztozik. Sátor alatt tanyáz, tisztjével étkezik s velök együtt viseli a legnagyobbat fáradalmakat. A magyar ifjúság e derek hős diszkarddal szándékozik megtisztelni.

Dervis pasa a boszniai hadtest parancsnoka, nem tüntethette ki katonai ügyes-

HAFIZ PASA

ABDUL KERIM PASA

AHMED KJUB PASA

GEMREZ AHDI PASA

AHMED MUKHTAR PASA

“A Török Hadsereg Fővezérei,” Vasárnapi Újság, XXIII. évfolyam, 46.szám, November 12., 1876, s.721.

